

REPARAREA PAGUBEI ÎN CADRUL ACȚIUNII CIVILE EXERCITATE POTRIVIT ART. 504-507 C.PROC.PEN.

Lect.univ.dr. Ruxandra Răducanu
Universitatea din Craiova

Le Code de procédure pénale prévoit que l'état répond pour les préjudices provoqués par des erreurs judiciaires, et que celui-ci peut ensuite déclarer une action rétroactive contre ceux qui ont provoqué les dommages pour raison de négligence. Mais il est aussi nécessaire que la loi établisse pour la victime de l'erreur judiciaire la possibilité de pouvoir obtenir des dommages-intérêts directement de la personne coupable.

1. În situația în care, în procesul penal, s-au produs pagube materiale sau morale care au fost cauzate prin erori judiciare, va fi angajată răspunderea patrimonială a statului. Este vorba de o răspundere civil delictuală a statului care se întemeiază juridic pe prevederile art. 998-999 din Codul civil, dar și pe reglementările art. 504-507 C.proc.pen. care prevăd repararea pagubei materiale sau a daunei morale în cazul condamnării pe nedrept sau al privării ori restrângerii de libertate în mod ilegal.

Dispozițiile art. 998-999 Cod civil se referă la obligația de reparare a unei pagube cauzate printr-o faptă ilicită, fără a face deosebire dacă este vorba de un prejudiciu material sau moral. Deși legea nu prevedea expres, s-a considerat¹ că dacă legiuitorul a utilizat noțiunea de pagubă a vrut să apere toate drepturile unei persoane ce au fost lezate prin săvârșirea unei fapte ilicite și a prevăzut fără să facă deosebire după natura prejudiciului, că orice pagubă trebuie reparată, s-a referit implicit atât la paguba materială, cât și la daunele morale. Pentru a înlătura aceste discuții, proiectul noului Cod civil precizează expres în dispozițiile art. 1095 alin. 1 că obligația de despăgubire există și răspunderea civilă delictuală este angajată pentru toate prejudiciile materiale, corporale sau morale aduse unei persoane din culpă.

2. Aceste texte de lege sunt în concordanță cu prevederile art. 3 din Protocolul nr. 7 adițional la Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale², care arată că "atunci când o condamnare penală definitivă este ulterior anulată sau când este acordată grațierea, pentru că un fapt nou sau recent descoperit dovedește că s-a produs o eroare judiciară, persoana care a suferit o pagubă din cauza acestei condamnări este despăgubită conform legii și practicii în vigoare în statul respectiv, cu excepția cazului în care se dovedește că nedescoperirea în timp util a faptului necunoscut îi este imputabilă în tot sau în parte".

¹Gh. Vintilă, C. Furtună, *Daunele morale. Studiu de doctrină și jurisprudență*, Ed. All Beck, București, 2002, p. 117.

²Convenția și protocoalele adiționale au fost ratificate de Parlamentul României prin Legea nr. 30/1994 publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 135 din 31 mai 1994.

În conformitate cu dispozițiile acestui act normativ, Codul de procedură penală³ a precizat în mod clar situațiile juridice care pot constitui erori judiciare și din care izvorăște dreptul la dezdăunare, astfel: 1. când hotărârea de condamnare definitivă a fost desființată într-o cale extraordinară de atac, urmată de achitarea condamnatului; 2. caracterul nelegal al privării sau restrângerii de libertate a fost stabilit, după caz, prin ordonanță a procurorului de revocare a măsurii privative sau restrictive de libertate, prin ordonanță a procurorului de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale pentru cauza prevăzută în art. 10 alin. 1 lit. j) ori prin hotărâre a instanței de revocare a măsurii privative sau restrictive de libertate, prin hotărâre definitivă de achitare sau prin hotărâre definitivă de încetare a procesului penal pentru cauza prevăzută în art. 10 alin. 1 lit. j); 3. intervenția amnistiei, prescripției sau dezincriminării faptei intervenită ulterior privării de libertate.

3. Considerăm că obținerea reparării pagubei materiale sau a daunei morale în cazul condamnării pe nedrept sau al privării ori restrângerii de libertate în mod nelegal poate avea loc cu condiția ca victima erorii judiciare să nu fi contribuit la producerea erorii. Această condiție negativă se desprinde din dispoziția finală a articolului 3 din Protocolul nr. 7 adițional la Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale care prevede că nu există dreptul la despăgubire "în cazul în care se dovedește că nedescoperirea în timp util a cazului necunoscut este imputabilă în tot sau în parte" victimei erorii. De altfel, o astfel de atitudine a victimei erorii constituie o împiedicare a aflării adevărului în cauza penală, ceea ce contravine scopului procesului penal. Și în proiectul Codului civil soluția este similară, iar art. 1110 alin. 1 arată că în cazul în care cel păgubit a contribuit cu intenție sau din culpă la cauzarea sau la mărirea prejudiciului sau nu a evitat-o, în tot sau în parte, deși putea să o facă, cel chemat a răspunde va fi ținut numai pentru partea de pagubă pe care a pricinuit-o.

Astfel după cum s-a consacrat în practica judiciară⁴, aceste dispoziții legale vizează repararea integrală a prejudiciului, despăgubirile trebuind să acopere atât prejudiciul material, cât și pe cel moral, neexistând vreo obligație de respectare a unei proporții între cele două categorii de prejudicii. De asemenea, "același principiu împiedică însă acordarea unor despăgubiri mai mari, nejustificate în raport de întinderea prejudiciului real suferit, instituția răspunderii delictuale neputându-se transforma într-un izvor de îmbogățire fără just temei al aceluia care se pretind prejudiciați"⁵.

4. Răspunderea statului pentru repararea pagubei materiale sau a daunei morale în cazul condamnării pe nedrept sau al privării ori restrângerii de libertate în mod nelegal, există chiar dacă situația generatoare de daune nu a fost provocată de reaua-credință sau neglijența gravă a vreunei persoane; într-o asemenea situație, însă, i se recunoaște statului o acțiune în regres împotriva aceluia care cu reaua-credință sau din gravă neglijență a provocat situația generatoare de daune⁶.

³Astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 281/2003 privind modificarea și completarea Codului de procedură penală și a unor legi speciale.

⁴Curtea Supremă de Justiție, secția civilă, decizia nr. 1095/15 aprilie 1994 citată de A. Cotuțiu, *Considerații referitoare la răspunderea statului pentru erori judiciare penale*, Dreptul nr. 1/2003, p. 73.

⁵Idem.

⁶Potrivit prevederilor art. 507 din C.proc.pen. astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 281/2003.

Considerăm însă că într-o astfel de situație trebuie să i se recunoască victimei erorii judiciare posibilitatea de a se îndrepta direct împotriva celui care cu rea-credință sau din gravă neglijență a provocat situația generatoare de daune, iar prevederile art. 507 C.proc.pen. ar trebui modificate în sensul de a prevedea expres și o astfel de posibilitate. Această soluție se impune cu atât mai mult cu cât proiectul noului Cod civil în art. 1096 prevede că cel care aduce altuia un prejudiciu prin chiar exercitarea drepturilor sale nu este ținut să-l repare. Însă dacă acesta a depășit cu intenție limitele dreptului său ori scopul în vederea căruia acesta i-a fost recunoscut este dator la reparație. Pentru a putea obține însă această reparație victima erorii judiciare trebuie să dovedească în această situație reaua-credință sau grava neglijență a celui care a provocat situația generatoare de daune.

5. În ceea ce privește întinderea reparației ce i se cuvine victimei erorii judiciare, Codul de procedură penală⁷ prevede că la stabilirea întinderii reparației se ține seama de durata privării de libertate sau a restrângerii de libertate suportate, precum și de consecințele produse asupra persoanei ori asupra familiei celui privat de libertate sau a căruia libertate a fost restrânsă. La aprecierea întinderii prejudiciului moral suferit trebuie avută în vedere atingerea adusă unor valori care țin de personalitatea fiecăruia, unor drepturi personale nepatrimoniale, cum ar fi dreptul la onoare, la demnitate, la libertate. Acțiunea pentru repararea pagubei poate fi pornită de persoana îndreptățită, potrivit art. 504, iar după moartea acesteia, poate fi continuată sau pornită de către persoanele care se aflau în întreținerea sa, ca o consecință a caracterului transmisibil al răspunderii civile delictuale.

⁷ În conformitate cu dispozițiile art. 505 astfel cum au fost modificate prin prevederile Legii nr. 281/2003.